

## סוגיה יז: תקנות רבן יוחנן בן זכאי

\*\*\*

### רקע

אגב תקנת רבן יוחנן בן זכאי שתוקעים בבית דין בראש השנה שחל להיות בשבת, מביאה הגמ' תקנות נוספות שתיקן רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש. תקנות אלו אינן קשורות לדיני ראש השנה ולכן נלמד סוגיות אלו בלימוד בקיאותי בלבד.

### מקורות

- א. גמ' ל-לב. "מתני' בראשונה היה הלולב ניטל במקדש... טעמיה וקבעיה רביה בשמיה"  
 ב. רמב"ם הל' קידוש החדש פ"ג הל' ה-ו  
 ג. תוס' ל: ד"ה ונתקלקלו]

### הסבר הסוגיה

בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה. [ר"ה ל:]

הלויים אומרים שירה בבית המקדש בזמן ניסוך היין של עולות ציבור וזבחי שלמיהם. בכל יום הלויים אומרים שירה בזמן תמיד של שחר ובזמן תמיד של בין הערביים, במועדים שיש בהם קרבן מוסף, אומרים שירה גם בזמן המוסף. בכל יום אומרים שיר של יום המתאים ליום בשבוע, ובמועדים אומרים שיר של יום המיוחד למועד.

בראש השנה אומרים בזמן הקרבת תמיד של שחר שיר של יום חול, שהרי לא ידוע אם יבואו עדים שיקדשו את החודש, במוסף ובתמיד של בין הערביים אומרים שיר מיוחד לראש השנה.

המשנה אומרת, שמעיקר הדין ניתן לקבל עדות החדש כל היום, אבל חכמים תיקנו שיקבלו עד המנחה בלבד כדי שלא יתקלקלו הלויים בשיר, שלא ידעו אם לשיר שיר של חול או של מועד. הגמ' מביאה שני הסברים מהו הקלוקל: בבבל פירשו שהקלוקל שלא אמרו שירה כל עיקר, ור' זירא פירש שאמרו של חול במקום של קודש.

משנה זו קשה להבנה, מדוע המשנה עוסקת רק בקלוקל בשיר, ומתעלמת מקלוקל בקרבן, שהרי בראש חודש ובראש השנה צריך להקריב קרבן מוסף וביום חול מקריבים תמידים בלבד. כמו כן צריך להבין, מדוע היה קלוקל בשיר, והרי זמן השירה דקות ספורות, ומדוע לא לעכב את השיר עד לדקות ספורות לפני שקיעת החמה, לזמן שעדים אינם יכולים להגיע, להחקר ולהעיד עדותם? תוס' [ד"ה ונתקלקלו] מתרץ את השאלה הראשונה, שקלוקל קיים בעיקר בשיר, אבל את בעיית הקרבן ניתן לפתור כיוון שבדיעבד ניתן להקריב קרבן מוסף אחר תמיד של בין הערביים.

נבאר את הסברו של התוס'. הכהנים לא ידעו אם היום חול או היום קודש, ולכן הם התכוננו לשני המצבים. הם דחו את קרבן תמיד של בין הערביים לזמן המאוחר ביותר שניתן להספיק להקריב קרבן תמיד וקרבן מוסף. כשהגיע זמן זה לא היתה להם ברירה אלא להקריב קרבן תמיד של בין הערביים, שהרי העדים עדיין לא הגיעו, ולא ניתן להקריב קרבן מוסף, ואם לא יקריבו כעת את התמיד, העדים עלולים להגיע ולא ישאר זמן לשני הקרבנות. לפיכך עדיף להקריב כעת את התמיד, ואם יבואו עדים אחר כך יקריבו את המוסף לאחר התמיד, ויבטלו "עשה דהשלמה" [=מצות עשה של "עליה (על תמיד של בין הערביים) השלם כל הקרבנות" (פסחים נח.) – חייבים להקריב את כל הקרבנות לפני תמיד של בין הערביים], מלדחות את הקרבנות התמיד, ולהפסיד אחד מהקרבנות.

לאחר הקרבנות התמיד מנסכים את נסכיו, ובזמן ניסוך היין שרים שיר של יום. ללויים שלא ידעו האם היום חול או קודש, היו שתי ברירות או להניח שכיוון שעדים עדיין לא הגיעו הם לא יגיעו עד שקיעת החמה ולשיר שיר של חול, או להמנע משירה מפני הספק ולא לשיר כלל. האמוראים נחלקו במה משתי הברירות בחרו הלויים, בני בבל מפרשים שבזמן ניסוך היין לא אמרו שירה כלל, מפני הספק, ובזמן שקיעת החמה שהספק נפשט, לא היה ניתן לומר שירה כיוון ששירה נאמרת בזמן ניסוך היין בלבד<sup>1</sup>. ר' זירא מפרש שהלויים סברו שעדים לא יבואו, ואמרו שיר של חול, ובאו עדים. אחר ביאת העדים הקריבו הכהנים את המוסף, אבל לא היה ניתן לתקן את הקלקול שבשיר.

הרמב"ם [הלכות קידוש החודש פ"ג ה"ה] פוסק: "בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל יום שלשים, פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים, עמדו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים ונסכיהם". הרמב"ם "מתקן" את המשנה, משמיט את הקלקול בשיר הכתוב במשנה, ומוסיף את הקלקול בקרבן מוסף שלא כתוב במשנה. בדברי הרמב"ם לכשעצמם אין קושי, שהרי על המשנה הקשנו מדוע היא מתעלמת מהקלקול בקרבן, אבל קשה כיצד הרמב"ם פירש את המשנה.

הרמב"ם בפירושו המשנה מביא את פירושו של בני בבל שלא אמרו שירה כל עיקר, ומשמיט את פירושו של ר' זירא שאמרו שיר של חול. על פי פירושו זה אין סתירה בין פסק הרמב"ם למשנה, אלא להיפך פסק הרמב"ם מבאר את המשנה. לדעת ר' זירא שאמרו שירה של חול, חייבים לפרש שבאו עדים וקדשו על פיהם את החודש, והיה קלקול גם במוסף שהוקרב אחר תמיד של בין הערביים. לדעת בני בבל שלא אמרו שירה כל עיקר, ניתן לפרש שעדים לא באו והיום לא התקדש. לפי פירושו זה לא היה קלקול במוסף אלא בשיר בלבד.

לפי פירושו של בני בבל פסק הרמב"ם תואם את דברי המשנה. המשנה באה לאחר מעשה ומתארת את הקלקול המעשי שהיה בבית המקדש. כיוון שלא באו עדים כלל, היום היה יום חול, והקלקול היה בשיר ולא בקרבן. הרמב"ם מתאר את ההתלבטות שהיתה

<sup>1</sup> עיין בתוס' [סוד"ה ונתקלקלו] שמשמע ממנו שהסבר זה אינו נכון.

במקדש בזמן המעשה, ועיקר ההתלבטות היתה לגבי הקרבן, ושאלת השיר היא שאלה משנית בלבד [ניתן לומר שהרמב"ם פסק כבני בבל כיוון שדבריהם תואמים את פסק ההלכה בדין "עליה השלם כל הקרבנות כולם"].